

RECURSOS HUMANOS EN LA RECERCA BIOMÈDICA

Coordinador:
JAUME REVENTÓS
 Moderador:
RICARD GUERRERO

Des de fa ja alguns anys, la recerca en general i la recerca biomèdica en particular estan travessant una fase d'expansió continuada per causa dels nombrosos avenços científics i tecnològics de les disciplines del coneixement que hi intervenen. Aquest desenvolupament va estretament associat a un nombre creixent de professionals de la recerca, procedents de llicenciatures molt diverses, que treballen en l'àrea de les ciències de la vida i de la salut. Així com les unitats i els laboratoris de recerca es van organitzant en el si dels organismes als quals pertanyen, els professionals, de manera individual, no estant essent enquadrats gairebé mai en una carrera professional estructurada i coherent amb el gran creixement de la recerca, ni amb la seva multidisciplinarietat, ni amb aquesta gran demanda de professionals.

Els ponents d'aquesta sessió, que representaven àmbits diversos de la biologia i de la medicina, amb coneixements i dedicació a la recerca i a la docència, exposaren llurs punts de vista sobre la situació actual i sobre les estructures que creien més adients per a canalitzar la formació de pregrau i postgrau, postdoctoral i finalment per a la integració en el mercat de treball de la recerca dels llicenciats i professionals en general de les ciències de la vida i de la salut.

La sessió fou organitzada la Societat Catalana de Biologia (SCB). JAUME REVENTÓS, Cap de Servei de la Unitat de Recerca Biomèdica de l'Hospital Materno-Infantil de la Vall d'Hebron, Barcelona, i vicepresident de la SCB, coordinà el programa de la sessió, que fou moderada per RICARD GUERRERO, catedràtic de Microbiologia de la Universitat de Barcelona. Hi participaren DAVID SERRAT, director general de Recerca, del Departament d'Universitats, Recerca i Societat de la Informació (DURSI) de la Generalitat de Catalunya; JORDI CAMÍ, director de l'Institut Municipal d'Investigacions Mèdiques (IMIM) de Barcelona i cap del Departament de Ciències Experimentals i de la Salut de la Universitat Pompeu Fabra (UPF); ANTONI ZORZANO, catedràtic de Bioquímica i Biologia molecular de la Universitat de Barcelona (UB); BRU CORMAND, becari postdoctoral – amb contracte de reincorporació del Ministerio de Educación – del Departament de Genètica de la UB; i EDUARD SERRA, becari predoctoral de l'Institut de Recerca Oncològica (IRO) de l'Hospitalet de Llobregat, i membre de l'Associació de Becaris de Catalunya D-Recerca.

EDUARD SERRA, becari predoctoral, comentà que el nombre de beques ha augmentat, però no ho ha fet en proporció al creixement de les necessitats de la recerca. Tot i amb això, els becaris representen un 80% de «la mà d'obra» que es fa en aquest país. Serra es lamentà de la manca de regulació sobre els drets i els deures dels becaris i del fet que no se'ls consideri treballadors, amb la qual cosa no cotitzen a la Seguretat Social i no tenen dret a l'atur. Creu que el becari segueix essent la figura clàssica de l'«aprenent». A Catalunya, els becaris, per defensar els seus drets, compten amb una associació que està federada amb altres associacions de becaris de l'estat espanyol. Serra n'és membre i comentà algunes de les propostes que es fan des de l'associació de becaris: consens en els plans de recerca entre els diferents estaments que hi estan implicats; creació de l'estatut del personal investigador; i transformació de les beques en contractes laborals temporals, amb els mateixos drets que els treballadors.

BRU CORMAND, becari postdoctoral, comentà que recentment alguns mitjans de comunicació es feren ressó de la precarietat de la recerca a l'estat espanyol, i del fet que el pressupost que el Govern central dedica a R+D, que ja és prou minso, inclogui les despeses de la «recerca» militar. El percentatge del PIB que l'estat dedica a la recerca és de tan sols el 0,9% (0,43% si hom no inclou la partida militar), mentre que a la Unió Europea la mitjana és aproximadament del 2%). Aparentment, des del 1996 hi ha hagut un fort augment del pressupost dedicat a la recerca, però si se'n resta el pressupost de recerca militar, l'augment és molt poc. En el sector privat, la situació tampoc no és optimista. No s'hi veu un esforç investigador i les condicions laborals dels becaris solen ser pèssimes, amb mensualitats netes de 105.000 PTA (els predoctorals) i de 150.000 PTA (els postdoctorals), sense pagues extres. Cormand també creu necessari que les beques es converteixin en contractes temporals. A més, caldria augmentar el nombre del personal dedicat a R+D; a més de les inversions que les administracions dediquen a aspectes com ara infraestructures, equipament i material fungible, caldria que en dediquessin més als recursos humans.

ANTONIO ZORZANO, del Departament de Bioquímica i Biologia molecular de la UB, mostrà dades de la despesa en R+D que es fa a Europa; Espanya ocupa el tercer lloc per la cua; només Portugal i Grècia dediquen un percentatge del seu PIB inferior al de l'estat espanyol. Explicà el cas del seu departament, on el pes del treball de recerca es basa principalment en els doctorands. Comentà dos aspectes relacionats amb els recursos humans i amb les línies d'investigació que segueixen els grups de recerca. Per una banda, manquen investigadors postdoctorals; caldria recuperar gent que ara és fora, però fins al moment no hi ha ajuts oficials per a fer-ho (només el Govern basc dóna facilitats per no perdre els seus joves investigadors). També caldria augmentar el nombre del personal tècnic de laboratori. Pel que fa a les línies de recerca, a les universitats sovint depenen de les necessitats docents. Caldria generar nous grups líders independentment de les necessitats docents, trencar les barreres entre departaments i fer recerca interdisciplinària, i establir centres de recerca orientada que permetin una sinergia entre la recerca bàsica i l'aplicada. El Parc Científic de Barcelona pot ser una entitat generadora d'aquesta sinergia.

JORDI CAMÍ, director de l'IMIM de Barcelona i cap del Departament de Ciències Experimentals i de la Salut de la UPF, discrepà d'algunes opinions expressades i comentà que, a la UPF,

entre el 70% i el 80% de les noves incorporacions de personal té menys de 40 anys. Comentà que la política científica no és adequada; els països rics (principalment els EUA) es beneficien dels esforços fets per les nostres universitats i centres públics de recerca en la formació d'investigadors. Una de les causes d'aquest flux vers l'exterior és que aquí hom forma investigadors pensant que el seu destí hauria de ser en una universitat o en el CSIC; caldria pensar també en la indústria com a sortida professional. Caldria canviar les condicions dels becaris; convertir les beques postdoctorals en contractes de treball i mantenir només les beques per als estudiants de doctorat. També cal considerar alguns aspectes relacionats amb la situació laboral, com ara l'embaràs, períodes de vacances, assegurança del becari, i procurar que disposin d'un lloc adient per a treballar fora del laboratori (de vegades, 3 o 4 becaris han de compartir un petit despatx). Els investigadors de la UPF i de l'IMIM han tingut en compte el personal en formació en el codi de bona pràctica científica.

DAVID SERRAT, director general de Recerca, del DURSI, de la Generalitat de Catalunya, comenta que hi ha una contradicció entre l'Estatut de Catalunya, que diu que tindrà competències exclusives per a la recerca, i la Constitució, que diu que l'estat té competències en relació a la coordinació general de la recerca. A Catalunya hi ha 3,6 investigadors per cada 1000 persones actives, mentre que a la Unió Europea la mitjana és d'uns 5. Pel que fa a les beques que es concedeixen a Catalunya, el 35% es dediquen a les ciències de la vida, mèdiques i de la salut. Creu que caldria fer les convocatòries amb temps suficient perquè el treball pogués iniciar-se en una època de l'any adient. També comenta que a Catalunya hom deixà de concedir beques postdoctorals perquè hi havia moltes renúncies (hi havia duplicacions amb beques concedides des del Govern central). Tanmateix, és un tema que cal considerar de nou.

En el debat posterior, RAMON BARTRONS comentà la necessitat de crear, també a les universitats, la carrera professional d'investigador; que la recerca no es vegi com un complement a la docència. Al mateix temps cal invertir temps i diners en la formació de joves investigadors. També s'ha d'evitar el «vetetisme», i la rivalitat entre grups que sovint impedeix que es treballi bé.

JORDI CAMÍ digué que ell prefereix sumar més que dividir. Comentà les converses mantingudes amb Rubiralta, director del Parc Científic de Barcelona, i digué que un grup de pressió de recerca biomèdica integrat pels parcs científics dependents de la UB, la UPF, el CSIC i d'altres, podria donar molts bons resultats.

PERE PUIGDOMÈNECH comentà que els darrers temps a Catalunya s'estan creant bastants centres de recerca biomèdica: a la Universitat de Barcelona, a la UPF, a l'Hospital de Sant Pau, etc. No n'hi ha prou, però, a crear centres; cal que siguin de qualitat i que la seva dinàmica sigui adequada. A més, cal potenciar la reincorporació als nostres centres dels investigadors que han estat treballant a l'estranger; són persones que poden reforçar grups existents o que poden iniciar-ne d'altres. Expressà el seu acord amb la majoria dels presents, que caldria que els becaris tinguessin un contracte laboral. Sobre aquest darrer aspecte, comentà la proposició no de llei que el grup parlamentari Izquierda Unida present al Congrés dels Diputats (BOE 11/9/2000), i que encara estava pendent de ser debatuda. Caldria que els científics hi expressessin el seu suport.

CONCLUSIONS

Les opinions del ponents i les dels assitents al debat es mostraren coincidents en bastants punts. Les accions que hom considerà prioritàries per a millorar els recursos humans en la recerca biomèdica són:

- Augmentar la inversió pública i la privada en I+D
- Augmentar el nombre de places estables per a joves investigadors (en centres universitaris, CSIC, hospitals, empreses farmacèutiques o altres entitats)
- Transformar les beques actuals en contractes de duració definida amb una cobertura social adequada.
- Promoure la reincorporació dels investigadors que han sortit a l'estranger a treballar o a millorar la seva formació

Setzè Congrès de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana
Llibre d'Actes (2001), pp. 121-123

EL SETZÈ CONGRÉS DE METGES I BIÒLEGS DE LLENGUA CATALANA, VIST PELS ULLS D'UNA ESTUDIANT¹

MIREIA MARTÍNEZ I GIL

Presidenta, Associació d'Estudiants de Ciències de la Salut

La important representació estudiantil en el Congrés de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana que es va celebrar del 28 al 31 d'octubre de 2000 a la Facultat de Biologia de la Universitat de Barcelona (25% enfront d'un 75% de professionals i un 2% d'acompanyants) fa que les conclusions que els estudiants en vàrem treure siguin de les que cal tenir en compte.

Els temes de les diferents ponències, taules rodones i conferències plenàries varen estar molt encertadament triats i posats en boca d'uns locutors que ens van fer fruir a tots. L'audiència va ser especialment jove en xerrades com la de «Bioètica en reproducció humana» (magnífica, Victòria Camps), «Adolescència i sexualitat», «L'ensenyament de la ciència des de l'escola fins a la universitat», «Tractament pal·liatiu del càncer», «Salut al tombant del segon mil·lenni» i «Pràctiques alternatives en medicina». El temps era massa just (potser hi havia més ponents dels que hi hauria d'haver hagut, o es van equivocar pensant que en una hora i mitja per a cadascuna n'hi hauria prou) i va impedir que en el torn obert de paraula els estudiants poguéssim formular totes les preguntes que ens rondaven pel cap. Això ens va fer reflexionar molt a nosaltres (semblàvem parlamentaris acabant de debatre la proposta pels passadissos) i crec que també hauria d'haver cridat l'atenció de tots els professionals que ho van poder viure (i especialment, n'haurien d'haver prèns nota els qui es dediquen a l'ensenyament universitari o formen part de les juntes de govern de les universitats catalanes).

Potser perquè ni els mateixos metges i biòlegs no ho tenen clar i/o perquè no es volen enfrontar a preguntes compromeses; els estudiants de medicina, farmàcia i biologia de Catalunya no rebem cap mena de formació que faci referència a aspectes ètics i morals. En una societat com la nostra, on els avenços tecnològics quant a reproducció i contracepció estan avançant a passos de gegant, els futurs professionals ens trobem que desconeixem les lleis que els poden regular i el seu impacte psicològic sobre les famílies. Som conscients que impartir una assignatura d'aquest tipus pot comportar certa dificultat, sobretot haver de buscar un sistema d'avaluació i puntuació just i objectiu. Entre nosaltres ho debatiem en el

¹ Article publicat a *L'Informatiu* de l'ACMCB (febrer 2001)

dinar de treball del primer dia, i tampoc no hi vam trobar cap resposta, però sí que tots vam estar d'acord en la necessitat de rebre educació bioètica durant la carrera.

Una altra mancaça de la qual ens vam adonar el segon dia de Congrés fou el poc que sabem d'adolescència i sexualitat, tot i haver passat nosaltres mateixos per aquesta etapa. Sembla una contradicció, oi? I el cas és que no és el mateix haver estat un adolescent a qui se li comencen a despertar els instints sexuals que ser un metge a qui una persona de 15 anys li consulta sobre qualsevol problema relacionat amb la sexualitat.

És clar que tal com està evolucionant la piràmide poblacional avui en dia poques demandes com aquesta ens trobarem, ja que en un futur no gaire llunyà hi haurà més vells que joves... però és que ni a ells els podrem atendre amb la suficient seguretat! Se suposa que els ensenyaments han d'anar avançant de la mà dels canvis socials. Fa trenta anys cap llibre parlava d'una malaltia anomenada sida, que ara s'ha convertit en tema central de moltes assignatures a les facultats de ciències. Però quant de temps haurem d'esperar per poder assistir a classes de «geriatria»? Sí, ja sabem que la majoria de malalties que afecten els nostres avis ja estan incloses en altres assignatures, però igual que no és el mateix tractar un nen que un adult, (i per això existeix la «pediatria» com a tal), tampoc no ho és explorar, diagnosticar i intentar curar una persona que passa del 65 anys d'edat (i que pot arribar als 100 tranquil·lament, si fem cas de les últimes esperançadores estadístiques). Molt relacionades amb tot això estan les cures pal·liatives, aquella part del tractament tan oblidada per tots, però que de vegades pot ser igual o més eficient que la invasiva cirurgia o els efectes secundaris de la quimioteràpia i la radioteràpia. Qui n'ha de ser l'expert? Els estudiants universitaris (de medicina, d'infermeria o de farmàcia?), els MIR, els treballadors socials o els professionals sanitaris?

Espantava estar assegut a la butaca escoltant tot el que ens trobarem en el nostre futur món laboral... i revisar el passat i adonar-se que, a punt d'entrar-hi, la nostra formació sobre aquesta realitat és escassa.

Però els plats forts del Congrés van ser les taules rodones on es va discutir sobre «L'ensenyament de la ciència des de l'escola fins a la universitat» i les «Pràctiques alternatives en medicina». La primera es va convertir en una prova de foc per als nous plans on ponents (una professora de la Universitat de Barcelona, un de la Universitat Autònoma de Barcelona, un de la Universitat de València, una d'ensenyament secundari, un degà de la Universitat Pompeu Fabra, una sòcia de la Societat Catalana de Biologia, un directiu de la indústria farmacèutica i un exrepresentant d'estudiants de biologia) i audiència (majoritàriament estudiants de biologia i de medicina) només vam estar d'acord en la necessitat de millorar la interacció entre professorat i alumnat. Però en el model de classes i els apunts teníem punts de vista diferents; des de la taula es queixaven que només veien clatells i ningú no els feia preguntes, i des dels seients demanàvem unes monografies amb els temaris per llegir-los abans d'entrar a classe i no haver d'escriure tant i poder establir un diàleg amb el professor. Els estudiants vam fer aquesta proposta com a solució a la seva demanda, i vam rebre una negativa com a resposta (no unànime, tot s'ha de dir!). El fet que el debat durés una hora i mitja més del previst i que a les 21.30 encara hi hagués ganes de seguir discutint ens ha de fer pensar en la necessitat de potenciar més xerrades com aquesta en les diferents facultats, donant l'oportunitat a tots dos bàndols d'expressar-se lliurement (que va ser el

gran encert d'aquell vespre, i avui en dia en poques ocasions es dóna) i apuntant demandes i solucions per fer-les efectives posteriorment.

La segona taula rodona va posar en evidència com d'oberts estan els estudiants i alguns professionals a aprendre pràctiques alternatives en medicina (o si més no, a saber quines hi ha i per a què serveixen) i com de tancades estan les institucions que haurien de proporcionar aquests coneixements. Tampoc demanem que es converteixin en una assignatura troncal de la universitat, però sí al menys que se'ns digui que existeix una altra opció per al pacient (al cap i a la fi, la seva curació, sigui pel mètode que sigui, és l'objectiu que tenim tots, m'equivoco?). Ens hauríem de plantejar per què cada cop hi ha més gent que opta per consultar els terapeutes naturals, desenganyats dels convencionals: o ens decidim a englobar dintre la nostra medicina aquestes pràctiques no científiques o revisem com és el nostre actual sistema i l'intentem adaptar a les necessitats de l'usuari. Es va dir a la xerrada que els alternatius tracten molt bé el malalt, però no la malaltia. Llavors podríem deduir que els que els consulten és perquè se senten maltractats pels metges tradicionals. Bé, doncs sabent-ho, procurem aprendre d'aquells que en saben i ensenyar aquells que ho necessiten com cal enfrontar-se a un pacient i a la seva malaltia!

Per concloure, escriuré una frase de Voltaire que el Dr. Reig ens va recordar en l'última sessió i que sintetitza com veiem els estudiants de ciències de la salut el nostre futur, si no canvien moltes coses: «El metge és aquell que recepta un medicament del qual en sap poc, per a una malaltia de la qual encara en sap menys, a un pacient del qual no en coneix res.»